

Golka, Bartłomiej

Mieczysław Kafel (1912-1971)

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 11/1, 153-157

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIECZYŚLAW KAFEL (1912—1971)

W dniu 1 marca 1971 r. zmarł wybitny badacz prasy i organizator studiów dziennikarskich w naszym kraju, prof. dr Mieczysław Kafel.

Śmierć zabrała człowieka, którego twórczość naukowa (wyrażona przeszło 120 publikacjami), zasługi organizatorskie oraz dydaktyczne ocenione zostaną w pełni zapewne dopiero w przyszłości, gdy uwidoczni się luka, którą nieprędko zdołają wypełnić ewentualni kontynuatorzy Jego dzieła.

Aby uzmysłowić sobie rolę Profesora w dziedzinach, które uczynił polem swego działania, trzeba wrócić do lat Jego młodości, do początków pracy konsekwentnie rozwijanej aż po ostatnie dni. Wypada tak uczynić również i dlatego, by zdać sobie sprawę, iż Profesor Mieczysław Kafel nie należał do ludzi, których życie układało się łatwo, chociażby dzięki warunkom młodości i samodzielnego startu.

Urodził się 1 lipca 1912 r. w Turzy (powiat Gorlice) w rodzinie chłopskiej. Własną ciężką pracą i wybitnymi zdolnościami uzyskał wykształcenie średnie, a później wyższe na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W czasie studiów pracował, aby uzyskać środki utrzymania, a jednocześnie rozwijał aktywną działalność społeczno-polityczną w ruchu ludowym. Jako działacz „Wici”, reprezentujący tendencje radykalno-lewicowe, zapoznał się z więzieniem sanacyjnym.

W 1934 r. Mieczysław Kafel przeniósł się do Warszawy i od tego czasu datują się Jego nieprzerwane już związki z dziennikarstwem. Pracował jako sekretarz redakcji tygodnika „Polska Ludowa”, współpracował z Polską Agencją Agrarną, związaną z ruchem ludowym. Więzy z tym właśnie nurtem utrzymał Mieczysław Kafel także w czasie okupacji hitlerowskiej, kiedy to uczestniczył w walce prowadzonej przez ludowy ruch oporu, chlubnie zapisując się swą postawą.

Po wyzwoleniu Mieczysław Kafel, obok pracy dziennikarskiej, rozwijał swe zainteresowania naukowe, czego wyrazem stał się doktorat uzyskany w 1945 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, na podstawie rozprawy pt. *Ekonomiczne oblicze zawodu dziennikarskiego w Polsce*. Promotorem był prof. dr Adam Krzyżanowski. Ta właśnie

książka stała się pierwszą oznaką krystalizowania się naukowych zainteresowań Mieczysława Kafla, przechodzenia od praktycznej działalności dziennikarskiej do refleksji teoretycznych i badań nad prasą. Początkowo, co wynikało z kierunku odbytych studiów, koncentrował owe zainteresowania na problemach prawno-ekonomicznych zawodu dziennikarskiego, jednak już w pracy doktorskiej uwidoczniła się dążność do traktowania przedmiotu badań — prasy — jako zespołu wielu, pozornie odległych elementów, łączących się w istocie dzięki jej funkcjom. W książce tej znaleźć można obok wątków historycznych — refleksje socjologiczne, ekonomiczne, prawno-prasowe i takie, których tematyki nie dałoby się umieścić w ramach żadnej z tradycyjnych dyscyplin naukowych. „Rozprawa p. Kafla ma charakter iście pionierski — pisał w przedmowie prof. dr Adam Krzyżanowski: — Autor orze pole ugo-rujące”.

Ta właśnie pionierskość inicjatywy badawczej stanie się nieodłączną cechą kolejnych poczynań naukowych dra Mieczysława Kafla.

Zainteresowania teoretyczne w naturalny sposób określiły miejsce pracy, pole działalności organizatorskiej i dydaktycznej, która była drugim, nierozzerwalnym nurtem Jego aktywności. Mieczysław Kafel w 1948 r. podjął pracę w placówce zajmującej się szkoleniem dziennikarzy, a był nią wówczas Wydział Dziennikarski Akademii Nauk Politycznych w Warszawie. Szkoła ta ulegała następnie rozmaitym przekształceniom programowym i organizacyjnym, aż w 1950 r. studia dziennikarskie stały się kierunkiem uniwersyteckim, początkowo w ramach innego Wydziału, następnie jako Wydział Dziennikarski Uniwersytetu Warszawskiego. Mieczysław Kafel nieprzerwanie uczestniczył w funkcjonowaniu wszystkich tych ośrodków i odgrywał wielką rolę w kształtowaniu profilu samodzielnych studiów dziennikarskich. Był początkowo adiunktem Uniwersytetu Warszawskiego, później zastępcą profesora, a w czerwcu 1955 r. został docentem.

Zainteresowania badawcze Mieczysława Kafla koncentrowały się w tym czasie na zagadnieniach techniczno-organizacyjnych prasy, co po części wynikało z potrzeb dydaktycznych Wydziału Dziennikarskiego. Opracował podręcznik pt. *Zasady techniki wydawniczej*, który odegrał poważną rolę w zawodowym kształceniu wielu pokoleń młodzieży dziennikarskiej. Dopiero w ostatnich latach pojawiły się w naszym piśmiennictwie publikacje tego typu. Nawiasem mówiąc, niedawno M. Kafel przygotował do druku drugie, unowocześnione i rozszerzone wydanie *Zasad techniki wydawniczej*. Nie ujrzał tej pracy jako książki.

Inną, pokrewną publikacją w latach pięćdziesiątych był *Mały ilustrowany słownik techniki wydawniczej*, zawierający kompendium wiedzy

techniczno-wydawniczej w formie leksykonu. Jest to jedyna pozycja o tym charakterze w piśmiennictwie polskim.

Prof. dr Mieczysław Kafel był nie tylko autorem określenia „technika wydawnicza”, ale i wytyczył zakres jego pojmowania. Chodziło Mu o ujęcie w logiczną całość tych wszystkich różnorodnych wiadomości technicznych, które niezbędne są dla nowoczesnego dziennikarza, zatrudnionego w prasie pisanej. Z inicjatywy Profesora powstała też zbiorowa praca (obok Mieczysława Kafela autorami jej byli Zbigniew Kłos i niżej podpisany), zatytułowana *Z dziejów drukarstwa polskiego*. Jej celem miało być ukazanie rozwoju polskiego drukarstwa prasowego, a zwłaszcza rozwoju techniki druku.

Była to ostatnia już właściwie publikacja Mieczysława Kafela z tego zakresu. Jego zainteresowania ewoluowały w kierunku odmiennym, tym, którego oznaki występowały w *Ekonomicznych problemach zawodu dziennikarskiego*. Chodziło o prasoznawstwo.

Profesora od dawna frapowały zagadnienia badawcze, wiążące się z rolą środków masowego przekazu we współczesnym świecie, kwestie w znacznej części pomijane przez tradycyjne dyscypliny, nie mieszczące się w ich ramach. W licznych artykułach, dyskusjach, referatach Professor dawał wyraz przekonaniu, że prasa wymaga tego, by badania jej funkcji społecznych odbywały się w sposób kompleksowy i kompletny, przy uwzględnieniu wszystkich, złożonych elementów, składających się na nią. Uważał, że prasa wbrew pozorom tak silnie wiąże swe „części składowe”, że pomijanie choćby niektórych może prowadzić do fałszywych wniosków, a w konsekwencji do nieprawidłowych decyzji nie tylko naukowych, ale i społeczno-politycznych.

Próby wyjaśnienia i sprecyzowania granic oraz specyficznych właściwości prasoznawstwa podejmował prof. dr Mieczysław Kafel (uchwałą Rady Państwa otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego w 1962 r.) na łamach redagowanego przez siebie pierwszego w Polsce czasopisma prasoznawczego. Był to periodyk Wydziału Dziennikarskiego UW oraz Zakładu Badań Prasoznawczych RSW „Prasa”, zatytułowany „Prasoznawstwo”. Ukazywał się od 1956 r., a w roku następnym przekształcony został w „Kwartalnik Prasoznawczy”. Pierwszy numer „Prasoznawstwa” rozpoczął się artykułem Profesora pt. *Prasoznawstwo jako nowy kierunek badań naukowych*. Omawiał w nim kierunki teorii prasy, podkreślając jednocześnie podstawowe znaczenie historii prasy dla poznawania jej współczesności.

Liczne następne rozprawy i artykuły Profesora zawierały rozwinięcie i uzupełnienie jego teorii badań nad prasą. Pionierskość i śmiałość myśli, wkroczenie na nowe obszary eksploracji naukowej, zjednywały Profe-

sorowi wielu przyjaciół (również i za granicami naszego kraju), ale także i krytyków. Niezależnie od wyników dyskusji metodologicznych trzeba stwierdzić, że Mieczysław Kafel nawet swoich przeciwników zmuszał do nowatorskich poczynań, do refleksji w dziedzinie, którą uważał za niezwykle ważną dla współczesnego społeczeństwa — w dziedzinie środków masowego przekazu.

W 1966 r. Profesor opublikował książkę, w której najpełniej zawarte zostały wyniki Jego prac i dociekań. Nosiła ona tytuł *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*. Była to pierwsza w piśmiennictwie polskim książka poświęcona teorii tej gałęzi wiedzy, jej zakresowi, zadaniom i metodom. Wzbudziła też duże zainteresowanie tak w kraju, jak i za granicą. Właśnie dla czytelników zagranicznych opracował Profesor pracę w języku angielskim pt. *Introduction to Mass Communication Research*, przygotowaną dla MOD-u. I ta książka nie ujrzała światła dziennego za życia Profesora.

Prof. dr M. Kafel nieprzerwanie pracował na Uniwersytecie Warszawskim, pełniąc szereg odpowiedzialnych funkcji. Między innymi był dziekanem Wydziału Dziennikarskiego i kierownikiem Studium Dziennikarskiego, kontynuacji dawnego Wydziału. Także na forum międzynarodowym zdobył sobie uznanie i szacunek jako wybitny znawca problematyki środków masowego przekazu i szkolenia dziennikarzy. Wyrazem tego był udział Profesora w AJERI, międzynarodowej organizacji poświęconej badaniom prasoznawczym, powołanej przez UNESCO, której przez szereg lat był wiceprzewodniczącym. Uczestniczył też w pracach CIESJ — międzynarodowego ośrodka wyższego kształcenia dziennikarzy, zorganizowanego przez UNESCO przy Uniwersytecie w Strasbourgu. Znano i ceniono Profesora w kołach naukowych wielu krajów, takich zwłaszcza jak: Związek Radziecki, Stany Zjednoczone, Francja, Czechosłowacja, Niemiecka Republika Demokratyczna, które odwiedzał, by uczestniczyć w przedsięwzięciach naukowych i organizacyjnych, dotyczących prasy.

W ostatnich kilku latach swego życia prof. dr Mieczysław Kafel skoncentrował uwagę na tym, co obok nauki uczynił swym celem, na dydaktyce. Pogarszający się stan zdrowia zmuszał Profesora do ograniczenia niektórych prac organizacyjnych, nigdy jednak nie odbiło się to na ciągłości pracy dydaktycznej i wychowawczej. Obok wykładów i seminariów magisterskich niemal do ostatnich dni prowadził Profesor seminarium doktoranckie. Nie zmniejszał, lecz powiększał rygory stawiane sobie samemu jako wychowawcy i pedagogowi. Zachował przy tym swój niezmiennie życzliwy, serdeczny stosunek do studentów i współpracowników. Dla tych ostatnich był kimś znacznie więcej niż Profesorem, przełożonym. Był bowiem człowiekiem, który w trudnych,

życiowych chwilach zawsze starał się innym przychodzić z pomocą wielkim doświadczeniem, radą, a także sercem.

A przecież i w życiu samego Profesora nie brakowało chwil trudnych, jak zapewne w życiu większości uczonych. Niejednokrotnie spotykał się z niezrozumieniem, obojętnością, brakiem pomocy, niezbędnej dla tego czy innego przedsięwzięcia badawczego. Mimo to stale zachowywał swą życzliwość dla ludzi i wiarę w wytknięte sobie cele. Jego postawa pozostanie na zawsze w pamięci tych, którzy mogą uważać się za wychowanków Profesora Mieczysława Kafla.

Bartłomiej Golka